

УДК 351.182:338.124.4

Здоровий спосіб життя як сучасна домінанта державної молодіжної політики в Україні

І.І. ХОЖИЛО

Дніпропетровський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України,
м. Дніпропетровськ, Україна, E-mail: dnerzdrav@rambler.ru

Авторське резюме

Стаття присвячена розгляду актуальної проблеми формування здорового способу життя як складової вітчизняної державної молодіжної політики. Здійснено огляд основних законодавчих та нормативно-правових актів України з питань формування здорового способу життя. Особливий акцент зроблено на аналізі перспективних нормативно-правових актів, що регламентують заходи формування та реалізації здорового способу життя в контексті виконання міжнародних зобов'язань України. Ґрунтовно проаналізовано структуру програмного забезпечення виконання міжнародних зобов'язань Української держави щодо формування та реалізації здорового способу життя в молодіжному середовищі у розрізі правових, організаційних, фінансових та соціальних механізмів державного управління.

Ключові слова: державна молодіжна політика, механізми державного управління, молодь, охорона здоров'я, законодавство України, здоровий спосіб життя, програмне забезпечення державного управління.

Healthy lifestyle as contemporary dominant of state youth policy in Ukraine

I.I. KHOZHYLO

Dnipropetrovsk regional institute of public administration of National
academy for public administration under the President of Ukraine,
Dnipropetrovsk, Ukraine, E-mail: dnerzdrav@rambler.ru

Abstract

Article deals with actual issue of healthy lifestyle promotion as component of native state youth policy. The review of main legislative and regulatory legal acts on healthy lifestyle promotion of Ukraine is conducted. The main focus is on analysis of perspective regulatory legal acts that regulate activities on healthy lifestyle promotion and realization at the context of execution of international liabilities of Ukraine. Structure of program provision of international liabilities execution on healthy lifestyle promotion and realization in youth environment by Ukrainian state at the context of legal, organizational, financial and social mechanisms of public administration is thoroughly analyzed.

Key words: state youth policy, mechanisms of public administration, youth, health protection, legislation of Ukraine, healthy lifestyle, program provision of public administration.

Постановка проблеми. Здоров'я населення прийнято розглядати як інтегрований показник суспільного розвитку країни. Саме стан здоров'я населення є відображенням соціально-економічного та морального благополуччя країни, могутнім фактором впливу на економічний, трудовий і культурний потенціал суспільства.

В Україні формування здорового способу життя молоді стало важливою соціально-економічною та гуманітарною складовою державної молодіжної політики, адже більшість молодих громадян серйозно стурбована умовами праці, навчання та відпочинку, власним матеріальним становищем, станом навколишнього середовища, доступністю та якістю

© І.І. Хожило, 2014

медичного обслуговування. Проте стан роботи щодо формування здорового способу життя молоді залишається складним, а іноді – навіть загрозливим для національної безпеки України [7].

Аналіз досліджень і публікацій. Вивченню різноманітних проблем становлення та розвитку державної молодіжної політики присвячено багато наукових робіт. Серед найбільш відомих вітчизняних дослідників, які ґрунтовно досліджували зазначену тематику, насамперед слід назвати О.Балакіреву, Є.Бородіна, М. Головатого, О. Кулініча, М. Кравченко, Н. Липовську, М. Перепелицю, Я. Радиша, І. Рожкову, Р. Сторожук, Т. Тарасенко, О. Яременка, а також роботи російських науковців І. Ільїнського, О. Коряковцевої, О. Кочеткова, В. Криворученка, В. Лисовського та інших. Питанням розвитку молодіжної політики в країнах США і Європи присвячено праці П. Бенсона, Г.Вільямсона, С. Зельдіна, Ф. Кауссе та інших. Разом з тим ретельний аналіз наукового доробку багатьох дослідників показує, що проблематика здорового способу життя як одна із складових державної молодіжної політики розглянута ще не повною мірою. Крім того, незважаючи на потужну законодавчу та нормативно-правову базу з питань здійснення державно-управлінської діяльності у сфері охорони здоров'я, окремого законодавства щодо забезпечення сприяння здоровому способу життя в Україні так і не було сформовано за весь період незалежності.

Невирішені проблеми. Утвердження здорового способу життя в Україні як засобу збереження і поліпшення здоров'я є безумовною складовою державної молодіжної політики та державної політики у сфері охорони здоров'я. Але заходи з його реалізації характеризуються застосуванням неадекватних форм, а в структурно-функціональному плані виявились не надто ефективними. Більше того, за основним змістом пропонувані заходи з впровадження здорового способу життя здебільшого привертали увагу до проблеми індивідуальної відповідальності за власне здоров'я, ніж спонукали державу до необхідності впровадження нових стратегій з метою

поліпшення здоров'я дітей та молоді.

Мета дослідження. Необхідність проведення комплексного аналізу законодавчо-нормативного забезпечення сприяння впровадженню здорового способу життя молоді в Україні як нової домінанти державної молодіжної політики слід визначити за мету даного дослідження.

Виклад основного матеріалу. Нормативно-правова база галузі охорони здоров'я, що пов'язана з проблемами здорового способу життя, почала формуватись ще наприкінці існування СРСР. Так, нові підходи у сфері охорони здоров'я були покладені в основу Комплексної програми профілактики захворювань і формування здорового способу життя населення Української РСР на період до 2000 року, яка була затверджена постановою Ради Міністрів України від 7 грудня 1989 р. № 305 [2]. За аналогією подібні програми розроблялися і впроваджувалися на рівні відомств та адміністративних територій, підприємств та організацій. Однак їх виконання стримувалося відсутністю належного фінансування.

З перших років незалежності України молодіжна політика стала одним з найважливіших напрямів діяльності органів державної влади, адже молодь є важливою складовою сучасного українського суспільства, носієм інтелектуального потенціалу, визначальним фактором соціально-економічного прогресу. Тому розвиток засад і формування навичок здорового способу життя, насамперед серед молоді, розглядалось державою як основа покращення та зміцнення потенціалу суспільного здоров'я.

Так, у 1992 році Верховна Рада України прийняла Декларацію «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні», а в 1993 році – Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», яким визначаються загальні засади створення організаційних, соціально-економічних, політико-правових умов соціального становлення та розвитку молоді, основні напрями реалізації державної молодіжної політики в Україні.

Розбудова суверенної і незалежної,

демократичної, соціальної, правової держави потребувала активізації зусиль органів виконавчої влади, громадських і релігійних організацій, спрямованих на розвиток духовності, виховання патріотизму та поваги до історичної спадщини українського народу, укорінення в суспільній свідомості загальнолюдських моральних цінностей, виховання соціального оптимізму та впевненості кожного громадянина у своєму майбутньому, формування здорового способу життя. З цією метою у 1999 році було видано Указ Президента України «Про заходи щодо розвитку духовності, захисту моралі та формування здорового способу життя громадян» [6]. На виконання цього указу урядом України було вжито низку відповідних організаційних заходів. Так, у 1999 році було утворено спеціальний орган управління – Всеукраїнська координаційна рада з питань розвитку духовності, захисту моралі та формування здорового способу життя громадян [4]. Координаційна рада – це дорадчо-консультативний орган, що сприяє реалізації державної політики у зазначеній сфері. Уряд також затвердив положення про Координаційну раду з питань розвитку духовності, захисту моралі та формування здорового способу життя громадян при Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласній, Київській та Севастопольській міських державних адміністрацій. Отже, як бачимо, за ініціативою Президента України вже у 1999 році фактично було сформовано вертикаль консультативно-дорадчих органів управління з питань формування здорового способу життя при органах державної виконавчої влади.

І в подальшому такий суспільний інститут, як Президент України продовжував виконувати надзвичайно важливу роль з питань активізації діяльності суб'єктів управління щодо формування та реалізації в контексті державної молодіжної політики такого окремого напрямку як здоровий спосіб життя. Зокрема, привернення уваги всього суспільства та відповідно й органів державної влади та органів місцевого самоврядування до вирішення нагальних проблем в означеній сфері було імplementовано у

декількох указах, а саме: «Про новий склад Всеукраїнської координаційної ради з питань розвитку духовності, захисту моралі та формування здорового способу життя громадян» (2000); «Про невідкладні додаткові заходи щодо зміцнення моральності у суспільстві та утвердження здорового способу життя» (2002); «Про серйозні недоліки у здійсненні заходів щодо захисту моральності та утвердження здорового способу життя в суспільстві» (2003). Забезпечення організаційної вертикалі управління у сфері формування здорового способу життя вимагало здійснення діяльності в означеному напрямі на постійній основі. З цією метою урядом України у 1999 році було затверджено Національну програму патріотичного виховання населення, формування здорового способу життя, розвитку духовності та зміцнення моральних засад суспільства [5]. У цьому програмному документі вперше було визначено окрему ціль, що полягала у координації діяльності органів виконавчої влади усіх рівнів, громадських і релігійних організацій, навчальних і культурно-просвітницьких закладів, пов'язаної з патріотичним вихованням, розвитком духовності захистом моралі та формуванням здорового способу життя. Більше того, у цьому документі було визначено й окреме програмне завдання щодо впровадження в суспільну свідомість переваг здорового способу життя, формування національного культу соціально активної, фізично здорової та духовно багатой особистості.

У подальшому основні аспекти сприяння здоров'ю та впровадженню здорового способу життя знайшли своє втілення у низці інших законодавчих та нормативно-правових актів, виданих центральними органами виконавчої влади (МОЗ України, МОН України, Мінмолодьспорт та ін.). Загалом різні аспекти проблематики забезпечення здорового способу життя сьогодні мають в Україні потужний правовий базис, що налічує близько 500 законодавчих та нормативно-правових актів.

Але, як показує міжнародний досвід, успішна боротьба з реальними загрозами для здоров'я населення лежить у площині

ні комплексного інтегрального міжсекторального підходу, який реалізується на програмно-цільовій основі. Вирішення проблем громадського здоров'я потребує поліпшення визначальних його детермінант, скорочення поширеності чинників ризику, впровадження сучасних стратегій профілактики та формування здорового способу життя. На це націлюють резолюція Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй (2011), резолюція 60-ої сесії Європейського регіонального комітету ВООЗ (2008), низка резолюцій Всесвітньої асамблеї охорони здоров'я тощо.

У відповідь на нові виклики та загрози країни Європейського регіону ВООЗ розробили нову європейську політику «Здоров'я-2020» як стратегічну платформу, засновану на сучасних цінностях, орієнтовану на конкретні дії, з можливістю адаптації до конкретних реалій [1]. Цінності державної політики включають визнання і захист права людини у сфері здоров'я, принципи солідарності, соціальної справедливості і стійкості, універсальність, право участі у прийнятті рішень, захист людської гідності, автономності, відсутність дискримінації, гендерну рівність, прозорість, підзвітність. Нова політика «Здоров'я-2020» звернена до всіх структур державного управління і всього суспільства, які роблять внесок в охорону здоров'я та піднесення рівня благополуччя. В контексті завдань державної політики щодо забезпечення здорового способу життя зміст зазначених програмних документів безпосередньо включає регулювання таких проблем, як:

- полегшення здорового вибору відносно харчування, фізичних вправ, сексуального життя;
- зменшення шкоди, що спричиняється алкоголем, речовинами, що зумовлюють залежність, і тютюном;
- забезпечення здорового середовища шляхом створення багатосекторальних механізмів, які дозволяють зробити більш здоровими житло, школи, робочі місця та населені пункти;
- створення безпечних та сприятливих фізичних, соціальних та економічних умов життя

з метою забезпечення здоров'я молоді.

В сучасних умовах надзвичайно важливим є потенціал та раціональність у роботі системи охорони здоров'я, який, відповідно до політики «Здоров'я-2020» в Європейському регіоні, передбачає покращення показників її функціонування (системи ОЗ – авт.) та зниження витрат шляхом збільшення обсягу інвестицій, залучених для здійснення заходів щодо зміцнення здоров'я та профілактики захворювань, а також підвищення ефективності лікування та реабілітації хворих. З метою узгодження цілей державної молодіжної політики щодо здорового способу життя з міжнародними актами, Уряд Української держави ще у 2011 році затвердив «Концепцію Загальнодержавної програми «Здоров'я-2020: український вимір», визначивши Міністерство охорони здоров'я державним замовником цієї Програми [8]. У 2013 році міністерством було підготовлено проект Закону України «Про Загальнодержавну програму «Здоров'я-2020: український вимір» [3]. Основною метою реалізації цієї Програми є збереження та зміцнення здоров'я, профілактика захворювань, зниження захворюваності, інвалідності і смертності населення, підвищення якості та ефективності надання медичної допомоги, забезпечення соціальної справедливості і захисту прав громадян на охорону здоров'я.

Одним із основних напрямів реалізації цієї Програми є розроблення стратегії з питань формування усвідомленого та відповідального ставлення населення до власного здоров'я та особистої безпеки. У розділі II «Формування здорового способу життя та мотивації населення до здорового способу життя» передбачено виконання таких заходів:

- створити систему безперервного медико-гігієнічного навчання;
- формувати нові цінності та мотивацію до здорового способу життя;
- здійснювати заходи щодо профілактики та скорочення поширеності тютюнокуріння;
- здійснювати заходи щодо профілактики та подолання вживання наркотичних речовин та шкідливого вживання алкоголю;

- сприяти фізичній активності та розвитку інфраструктури здоров'я;
- підвищити рівень статевого виховання населення.

Виконавцями зазначених заходів, відповідно до Програми, залучаються поряд з центральними органами виконавчої влади та органами місцевої влади, структури Національної академії наук України, громадські організації, незалежні статистичні агенції, вищі навчальні заклади та заклади освіти. Як суб'єкт державного управління у сфері формування здорового способу життя Мінмолодьспорт України виступає відповідальним виконавцем (4 напрями) та співвиконавцем Програми (10 напрямів).

Висновки. Розгляд проблем формування здорового способу життя як складової державної молодіжної політики є надзвичайно актуальною проблемою сучасного суспільного розвитку й, зокрема, сучасного державного управління. Огляд основних законодавчих та нормативно-правових актів України з питань формування здорового способу життя підтвердив наявність потужного правового забезпечення для здійснення держав-

но-управлінської діяльності у цій сфері. Дослідження перспективних нормативно-правових актів, що регламентують заходи формування та реалізації здорового способу життя в контексті виконання міжнародних зобов'язань України засвідчує, що підготовлений МОЗ законопроект «Про Загальнодержавну програму «Здоров'я-2020: український вимір» містить комплементарні міжнародному праву норми з питань формування та реалізації здорового способу життя в молодіжному середовищі у розрізі правових, організаційних, фінансових та соціальних складових. Мінмолодьспорт України відіграє роль ключового суб'єкта державного управління у цій сфері.

Перспективи подальших досліджень. Виклики сучасного суспільного розвитку вимагають створення міцного теоретико-методологічного базису впровадження та розвитку новітніх домінант державної молодіжної політики в Україні. Отже, подальше продовження наукової розвідки в означеному напрямку має актуальний характер як для науки «Державне управління», так і для державотворчого процесу в нашій державі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Здоровье-21: Основы политики достижения здоровья для всех в Европейском регионе ВОЗ: введение (Европейская серия по достижению здоровья для всех, № 5). – Режим доступа : http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0007/109762/EHFA5-R.pdf
2. Комплексна програма профілактики захворювань і формування здорового способу життя населення Української РСР на період до 2000 року : Постанова Ради Міністрів УРСР № 305 від 7 грудня 1989 р. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/305-89-%D0%BF>
3. Проект Закону України «Про затвердження Загальнодержавної програми «Здоров'я-2020: український вимір» [електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/Pro_20120316_1.html
4. Про затвердження положень про координаційні ради з питань розвитку духовності, захисту моралі та формування здорового способу життя громадян : Постанова Кабінету Міністрів України від 09 липня 1999 № 1224. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1224-99-%D0%BF>
5. Про затвердження Національної програми патріотичного виховання населення, формування здорового способу життя, розвитку духовності та зміцнення моральних засад суспільства : Постанова Кабінету Міністрів України від 15 вересня 1999 № 1697. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1697-99-%D0%BF>
6. Про заходи щодо розвитку духовності, захисту моралі та формування здорового способу життя громадян : Указ Президента України від 27 квітня 1999 № 456/99. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/456/99>
7. Про Рекомендації парламентських слухань про становище молоді в Україні «Молодь за здоровий спосіб життя» : Постанова Верховної Ради України від 3 лютого 2011 року № 2992-VI. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2992-vi>
8. Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми «Здоров'я 2020: український вимір» : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 2011 р. № 1164-р. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1164-2011-%D1%80>

REFERENCES:

1. Zdorove-21: Osnovyi politiki dostizheniya zdorovya dlya vseh v Evropeyskom regione VOZ: vvedenie (Evropeyskaya seriya po dostizheniyu zdorovya dlya vseh, № 5) (Health 21 : Fundamentals of Health for all in the WHO European Region : An Introduction (European series of health for all , № 5).). Mode of access : http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0007/109762/EHFA5-R.pdf
2. Kompleksna prohrama profilaktyky zakhvoriuvan i formuvannia zdorovoho sposobu zhyttia naselennia Ukrainskoi RSR na period do 2000 roku : Postanova Rady Ministriv URSR № 305 vid 7 hrudnia 1989 r (Comprehensive program of prevention of disease and promotion of healthy lifestyles in the population of the Ukrainian SSR until 2000 : USSR Council of Ministers Decree № 305 of December 7, 1989). Mode of access: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/305-89-%D0%BF>
3. Proekt Zakonu Ukrainy «Pro zatverdzhennia Zahalnodержавnoi prohramy «Zdorovia-2020: ukrainskyi vymir» [elektronnyi resurs] (Draft Law of Ukraine “On Approval of the National Programme “Health 2020: Ukrainian Dimension “). Mode of access: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/Pro_20120316_1.html
4. Pro zatverdzhennia polozhen pro koordynatsiini rady z pytan rozvytku dukhovnosti, zakhystu morali ta formuvannia zdorovoho sposobu zhyttia hromadian : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 09 lypnia 1999 № 1224 (Provisions on approval of Councils on the development of spirituality , morality and protection of a healthy lifestyle people : Cabinet of Ministers of Ukraine dated July 9, 1999 № 1224). Mode of access: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1224-99-%D0%BF>
5. Pro zatverdzhennia Natsionalnoi prohramy patriotichnoho vykhovannia naselennia, formuvannia zdorovoho sposobu zhyttia, rozvytku dukhovnosti ta zmitsnennia moralnykh zasad suspilstva : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 15 veresnia 1999 № 1697 (Approval of the national program on patriotic education of the population, a healthy lifestyle , spiritual development and strengthen the moral foundations of society : Cabinet of Ministers of Ukraine of 15 September 1999 № 1697). Mode of access : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1697-99-%D0%BF>
6. Pro zakhody shchodo rozvytku dukhovnosti, zakhystu morali ta formuvannia zdorovoho sposobu zhyttia hromadian : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 27 kvitnia 1999 № 456/99 (On measures to develop spirituality, morality and protection of a healthy lifestyle people : Decree of the President of Ukraine of 27 April 1999 № 456/99). Mode of access : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/456/99>
7. Pro Rekomendatsii parlamentskykh slukhan pro stanovyshche molodi v Ukraini «Molod za zdorovyi sposib zhyttia» : Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 3 liutoho 2011 roku № 2992-VI (Recommendations of the parliamentary hearings on the situation of young people in Ukraine “Youth for Healthy Lifestyle “: Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine on February 3, 2011 № 2992 -VI). Mode of access: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2992-vi>
8. Pro skhvalennia Kontseptsii Zahalnodержавnoi prohramy «Zdorovia 2020: ukrainskyi vymir» : Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 31 zhovtnia 2011 r. № 1164-r (On Approval of the Concept of the National Programme “Health 2020: Ukrainian Dimension” : Cabinet of Ministers of Ukraine dated October 31, 2011 № 1164- p). Mode of access : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1164-2011-%D1%80>

Хожило Ирина Іванівна – доктор наук з державного управління, професор, доцент
Дніпропетровський регіональний інститут державного управління Національної
академії державного управління при Президенті України
Адреса: 49044, м. Дніпропетровськ, вул. Гоголя, 29
E-mail: dneprzdrav@rambler.ru

Khozhylo Iryna Ivanivna – doctor of public administration, Full Prof., associate
professor
Dnipropetrovsk regional institute of public administration of National academy for public
administration under the President of Ukraine
Address: 29, Gogol Str., Dnipropetrovsk, 49044
E-mail: dneprzdrav@rambler.ru